

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 20 november 2009

Mål nr

Ö 1208-09

KLAGANDE

KA

Ombud: Advokat JF

MOTPART

EB

Ombud och biträde enligt rättshjälpslagen: Advokat GL

SAKEN

Tillstånd till prövning i hovrätt av mål om barns boende

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Hovrätten för Övre Norrlands beslut 2009-02-13 i mål T 946-08

_____

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Med ändring av hovrättens beslut meddelar Högsta domstolen tillstånd till målets prövning i hovrätten.

För det biträde GL lämnat EB i Högsta domstolen fastställs ersättning enligt rättshjälpslagen till tretusenfyrahundrafemtio (3 450) kr, avseende arbete. I ersättningen ingår mervärdesskatt med 690 kr.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

KA har yrkat att Högsta domstolen ska meddela tillstånd till målets prövning i hovrätten.

EB har bestritt ändring.

SKÄL

Bakgrund

KA och EB har gemensamt sonen C, född år 2006. Vid tingsrätten inhämtades en utredning i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Utredarna föreslog att vårdnaden om C även fortsättningsvis skulle vara gemensam samt att pojken i fortsättningen skulle bo hos KA och ha umgänge med EB varannan helg. Tingsrätten dömde i målet och förordnade därvid att den gemensamma vårdnaden skulle bestå samt att C skulle bo hos EB och att KA skulle ha rätt till visst närmare angivet umgänge med sonen. I frågan om boende antecknade tingsrätten i sina domskäl bl.a. att den

omständigheten att KA hade uttalat mer av ifrågasättanden och misstro mot EB än vice versa talade för att han skulle vara mindre intresserad än hon av att främja en kontakt med den andra föräldern, vilket talade mot honom som boendeförälder. Vidare angavs att vad som anförts i målet om att EB inte hade tagit tillräckligt föräldraansvar efter förlossningen och att hon inte sökt eller tagit emot hjälp i tillräckligt hög grad låg en avsevärd tid tillbaka. Viktigare var enligt tingsrätten att inget annat framkommit än att EB nu kunde erbjuda en stabil och trygg miljö för sonen. Den utredning som hade presenterats vid huvudförhandlingen hade inte heller givit tingsrätten uppfattningen att EB skulle vara mer omogen eller instabil än KA. Vid en samlad bedömning fann tingsrätten att C borde fortsätta att bo tillsammans med sin mor.

KA överklagade tingsrättens dom och yrkade, som han slutligt bestämde sin talan, att hovrätten skulle förordna att sonen skulle ha sitt huvudsakliga boende hos honom. I överklagandet till hovrätten uppgav KA att tingsrättens slutsats att han skulle ha en mer negativ syn på umgänget mellan mor och son än vad EB hade när det gällde umgänget mellan far och son saknade grund. Han framhöll att den enda objektiva bevisningen i målet som enbart hade barnets bästa i åtanke, nämligen vårdnads- och boendeutredningen samt vittnesförhöret i tingsrätten med en av de två utredarna, styrkte att han är den som är mest lämplig som boendeförälder. Han menade vidare att det, mot bakgrund av att C bara är 2 år gammal, måste vara fel att som tingsrätten gjort bortse från bevisningen i denna del med hänvisning till att uppgifterna låg för långt tillbaka i tiden. EB anförde i yttrande till hovrätten bl.a. att hennes eventuella svårigheter nu låg flera år tillbaka i tiden och att innehållet i överklagandeskriften stärkte tingsrättens ifrågasättande av KAs intresse att främja en kontakt mellan henne och sonen.

Hovrätten har beslutat att inte meddela prövningstillstånd.

Prövningstillstånd i hovrätt

Den 1 november 2008 ändrades förutsättningarna för beviljande av prövningstillstånd i hovrätt (49 kap. 14 § rättegångsbalken). De nya reglerna har utformats för att skapa tillräckliga garantier för att prövningstillstånd verkligen meddelas i mål och ärenden där tingsrättsavgörandet är materiellt felaktigt. I paragrafens inledning har förtydligats att prövningstillstånd *ska* ges så snart någon av tillståndsgrunderna är uppfylld.

Samtidigt infördes en möjlighet att meddela partiellt prövningstillstånd i hovrätt (49 kap. 14 a § rättegångsbalken, prop. 2004/05:131 s. 187 ff.).

De tidigare reglerna om prövningstillstånd i hovrätt – ändringsdispens, prejudikatdispens och extraordinär dispens – har kompletterats med en ny tillståndsgrund, granskningsdispens. Enligt 49 kap. 14 § 2 rättegångsbalken ska således prövningstillstånd meddelas om det inte annars går att bedöma riktigheten av det slut som tingsrätten har kommit till. Möjligheten att ge prövningstillstånd även i granskningsfall har tillkommit mot bakgrund av att det ibland kan vara svårt att på grundval av innehållet i en tingsrättsdom bedöma om det finns skäl att ändra tingsrättens avgörande.

Prövningstillstånd ska enligt ett uttalande i propositionen därför kunna meddelas inte bara när det finns en konkret anledning att betvivla riktigheten av tingsrättens avgörande utan också i vissa andra fall där tingsrättens avgörande framstår som svårbedömt. (Se prop. 2004/05:131 s. 186.)

Bestämmelsen om ändringsdispens har samtidigt ändrats för att tydligare ge uttryck åt den generösa syn på frågan om beviljande av prövningstillstånd som enligt regeringen bör gälla, och som innebär att alla avgöranden som bedöms som tveksamma ska tas upp till fullständig prövning. I detta sammanhang uttalas inte i förarbetena att det måste föreligga någon konkret anledning att betvivla avgörandets riktighet, och något sådant krav har inte heller upprätthållits i praxis (se bl.a. NJA 2002 s. 35 och s. 133). I propositionen anges att med den ändrade lydelsen torde följande att prövningstillstånd kommer att beviljas i något större utsträckning även i de mål som redan tidigare omfattades av krav på sådant tillstånd (a. prop. s. 185).

Det står klart att de nu beskrivna dispensgrunderna, liksom de båda övriga dispensgrunderna, kan överlappa varandra och att flera kan vara tillämpliga i samma mål. Hovrätten prövar bara om någon eller ingen grund är tillämplig och anger inte i beslutet vilken grund som har tillämpats. Ingen dispensgrund är överordnad någon annan (se Högsta domstolens beslut den 6 oktober 2009 i mål Ö 2449-09). En annan sak är att det kan antas att i praktiken ändringsdispens liksom tidigare kommer att vara den vanligaste tillståndsgrunden (jfr Högsta domstolens beslut den 12 november 2009 i mål Ö 1342-09).

Tillståndsprövningen är inte begränsad till de omständigheter som klaganden har anfört i överklagandet utan hovrätten måste i viss utsträckning självant försöka utröna om det finns skäl att meddela prövningstillstånd (a. prop. s. 189 f.). Detta gäller i särskilt hög grad när fråga är om överklaganden i indispositiva mål.

Särskilt om tillståndsprövningen i mål om vårdnad, boende och umgänge

De nya reglerna om prövningstillstånd i hovrätt omfattar även mål om vårdnad, boende och umgänge samt beslut i ärenden om verkställighet av sådana avgöranden (prop. 2007/08:139 s. 22 ff.). Som ett särskilt skäl för att låta systemet med prövningstillstånd utvidgas till att gälla även de indispositiva familjemålen anfördes hänsynen till barnet. Dessa mål är i regel omfattande och tidskrävande och det råder stor enighet om att långvariga och upprepade domstolsprocesser inte är till barnets bästa. Genom att låta familjemålen omfattas av systemet med prövningstillstånd skulle antalet långvariga domstolsprocesser begränsas. Samtidigt konstaterades att det är en självklarhet att tingsrättens avgöranden ska kunna överklagas till hovrätt och att rättssäkerheten kräver att felaktiga domar ska kunna rättas i andra instans.

Mot bakgrund av de nu redovisade uttalandena uppkommer frågan vad som ska anses ligga i begreppet felaktig dom i denna typ av mål där avgörandet ofta bygger på en lämplighetsbedömning och där domstolen inte sällan kan konstatera att det finns flera lösningar som får anses kunna tillgodose barnets behov. I prop. 2004/05:131, som inte omfattade familjemålen, angavs beträffande förutsättningarna för ändringsdispens att om hovrätten vid sin genomgång av sak- och rättsfrågorna finner något som ger anledning att betvivla tingsrättsavgörandets riktighet, ska prövningstillstånd meddelas. Samtidigt uttalades att när det gäller mål där huvudfrågan är beroende av en skälighetsbedömning så saknas det anledning att meddela prövningstillstånd enbart av det skälet att hovrätten anser att tingsrättens bedömning av t.ex. ett skadeståndsbeloppets storlek eller dagsböternas antal ter sig något sträng eller något mild i förhållande till hur hovrätten bedömer saken vid

tillståndsprövningen. Överfört på förhållandena i familjemål saknas det i regel skäl att ge tillstånd till prövning beträffande tingsrättens avgörande om avgörandet är väl motiverat och framstår som rimligt med hänsyn till utredningen i målet, även om det också skulle finnas goda skäl som talar för en annan lösning.

I familjemål får rätten uppdra åt socialnämnden eller något annat organ att utse någon att verkställa en vårdnads-, boende- eller umgängesutredning. Rätten är inte bunden av utredningens förslag utan ska göra en självständig bedömning. Den omständigheten att tingsrätten inte beslutat i enlighet med det förslag som lämnats i utredningen räcker inte som skäl för att bevilja dispens i hovrätten. Är förhållandena emellertid sådana att de skäl som anförs för att avvika från socialnämndens bedömning inger tvivel eller om det av domskälen inte framgår vad som motiverat detta, kan det finnas skäl att bevilja prövningstillstånd så att målet kan tas upp till fullständig prövning. Detsamma gäller om utredningen har brister som gör att den kan ifrågasättas.

Bedömningen i detta fall

KA har i sitt överklagande invänt mot tingsrättens bevisvärdering och mot att tingsrätten har gjort en annan bedömning i frågan om boende än vad socialnämnden hade gjort i den inhämtade vårdnads- och boendeutredningen. Utredningen framstår som gedigen och de uppfattningar som framförs är väl motiverade. Slutsatsen i utredningen, som utredaren bekräftat i sitt vittnesmål vid tingsrätten, är tydlig och klar. Mot den bakgrunden framstår tingsrättens analys som knapphändig, och de skäl som

tingsrätten anfört för sitt ställningstagande beträffande frågan om vad som är bäst för barnet när det gäller boendet inger tvivel. Tillstånd till målets prövning i hovrätten ska därför meddelas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Leif Thorsson, Severin Blomstrand, Torgny Håstad, Anna Skarhed (referent) och Lena Moore
Föredragande revisionssekreterare: Ulrika Berg